

"אל נוח קדשן"

בין ה' אייר, "האי יומא דקא גרים" של הקמת המדינה, לבין כ"ח אייר, יום שחרור ירושלים המקודשת מכל ארץ-ישראל, או מתעלים בדרגה מיום ליום. בכ"ח אייר זכינו להשלמת העבודה שהחלה בה' אייר, וה' אייר נתעלה, נתגדל ונתקדש על-ידי כ"ח אייר.

"נחית בחסדך עם זו גאלת". ריבונו-של-עולם נחה אותנו נחסדו, מהצרת כלפור ועד להקמת המדינה, בחסדך - הלך היישוב ונבנה, הלך ונתעצם. מתוך כך הגענו ל"עם זו גאלת". "אורו ישראל בגבורה" הפיח אומץ ומסירות-נפש בקרב ראשי הציבור להכריז כי קמה מדינת ישראל, ובקרב לוחמי ישראל שמסרו נפשם על קידוש השם וארצו להתגבר על כל הקמים עליה. גבורה זו היא שורש לכל הניסים והנפלאות.

במלחמת ששת-הימים, מסובב הסיבות הביא אותנו למדרגה עליונה יותר: "נהלת כעוד אל נוח קדשן". ריבונו-של-עולם יהיה אותנו בעוד גדול ותעצומות ומתוך כך הגענו ל"נוח קדשן", הר-הבית ומקום המקדש. חזונו הביתה

בימים אלו ובדורות אלה, בשעתו השתמשתי בפסוק: "נחית בחסדך עם זו גאלת". זאת היסודיות הראשונית. כלפי אומות-העולם, הופיע אז העוז והאומץ בהחלטה של מספר אנשי ציבור שלנו שהודיעו לגויים, לאומות-העולם ולעולם כולו, תבל ויושבי בה, כי הקמנו מדינה: יש מדינת ישראל בעולם! היסודיות המדינית הזאת הולכת ונמשכת עד "יגדל נא כח ד'".

על אותם הדברים חזרתי באותו יום רביעי, בפגישתנו עם הכותל, כאשר ביקשו ממני לומר ברדיו כמה מילים לעולם, הודעתי בקיצור מילים אחדות וחזרתי עליהן. הודעתי: "להוי ידוע מכאן לכולנו, לכל עם-ישראל, לכל העולם כולו, תבל ויושבי בה, להוי ידוע בה' הידיעה, פעם אחת ולתמיד, ששפקודת ד' בורא עולם, בפקודת 'קרא ה'רוח מראש', הגענו וחזרנו הביתה, ומכאן ואילך אין מה לשנות ולא יהיה שינוי". את הידיעה הזאת, את העבודה הזאת, את העבודה האלוהית הזאת, שהגיע הזמן שחזרו הביתה, את העבודה הזאת של התגלות אור ד' במציאות לא ישנו כל מלכי מרחק ומערב, לא ישנו כל מיני גויים, וכל מיני רשעים שבגויים, לא ישנו כל מיני גאונים, לא ישנו כל הצדיקים שבישראל, בין שמסכימים ונותנים הכשר למעשה ד', בין שאינם מסכימים.

אין זה משנה! זה לא משתנה, זה קיים, זה הולך וגדל, הולך ומתעלה, הולך ומתגדל. "ועתה יגדל נא כח ד'".

ענין ה'רוב' - ענין ה'רוב'

נה. אמרו לך רבנן, אייר דההיא שתא עבורי עברוה. הזמן יש לו תכונה עצמית ותכונה אמצעית.

תכונה עצמית מצד אותם ההופעות והרווחים, העורנים והענוגים של הזמן הוא בעצמו, והאמצעית היא מצד אותו התוכן שזה הזמן מכשיר ומכין למדרגה יותר עליונה ומלאה מזו שהוא בעצמו מוכשר לזה בנקודתו העמדתית, בחוגו המיוחד לו.

בחדשים, מתואר הדבר בתיאור החודש המלא והחסר. המלאות מורה על הרחבת הזמן מצד תוכנו העצמי, שמצדו אין לדחוק ולצמצם את ערכו, וראוי הוא להמדר בטפיפה במדה שזוהקת. והחסר מורה יותר על תכונתו האמצעית, שע"כ הוא מתפשט רק ע"פ מרת ההכרח ולא יותר. אותו החודש הממצע בין הופעת יציאת מצרים להופעת מ"ת (מתן תורה), מצד יחוסו אל הגדול שבאלה המעמדים יש לו תואר שבויל ממצע ומעביר שהוא התוכן של הכונה!

האמצעית שבזמן, שלעומתו מצטייר תיאור החוסר בחדשים. אבל יש עוד אופן באמצעית שהיא מטרה לעצמה, כלומר לא רק מעבר פשוט, כ"א כח מורכב שמכשיר לקלוט שני אורות, והופעות גדולות, שמפני גדלם וכדיקותם מוכרחים להיות מופסקים זה מזה הפסק זמני. וזה הזמן כשיש בו משום הכשר מורכב, שקונה (עצמית) [עצמות] מורכבה משתי התמציות, יש לו כבר מטרה עצמית.

הקנין של יציאת מצרים הוא קנין האופי העצמי שבחירות האומה, העמדה על התכונה הנשמית, מחופשה מכל מועקת זרים, והתכונה של מ"ת (=מתן תורה) הלא היא אותו האור האלהי שראוי להקלט רק בהיותו (העצמית) [העצמות] הישראלית כבר משוכללה ומוצאה לאור. החודש האמצעי, ירח זיו, הוא אשר קלט בו את ההכשר המורכב של (העצמית) [העצמות] הטפוסית הישראלית והקליטה העליונה של אור התורה שהוכשרו ע"י, ומתוך

הקנין של יציאת מצרים הוא קנין האופי העצמי שבחירות האומה, העמדה על התכונה הנשמית, מחופשה מכל מועקת זרים, והתכונה של מ"ת (=מתן תורה) הלא היא אותו האור האלהי שראוי להקלט רק בהיותו (העצמית) [העצמות] הישראלית כבר משוכללה ומוצאה לאור. החודש האמצעי, ירח זיו, הוא אשר קלט בו את ההכשר המורכב של (העצמית) [העצמות] הטפוסית הישראלית והקליטה העליונה של אור התורה שהוכשרו ע"י, ומתוך

1857

ציון, וירושלים, זהו אזל זה מאז מראשית תולדותנו התבלט שם ציון אצל הנבטאזא של מלכותנו, כנו העולמי, שהיא הגוה גם כן היא קודש מצד עצמה, והוא משמש את כל המטרות הקדושות של עמנו, שהיא היה ויהיה לעד ממלכת הכהנים וגוי הקדוש של העולם כולו.

אמנם, ירושלים, מבטאת בהלכותיה את המטרה של קדושתנו מצד עצמה בתור המגמה היותר גבוהה באידיאליותה של היתנו הישראלית. בעד עצמנו ובעד האנושיות כולה, המקום של בית המקדש, בית תפלה העתיד של כל העמים, המקום שבו ישבו הסגנונרריה הגדולה אשר ממנה יצאה ותצא תורה לכל ישראל, זה מצין השם "ירושלים".

העולם הכשר הישראלי כולו, הוא מקולם עמוק מאד מקושר עם המטרות הקדושות. הוא אלהי ברעיונו, קודש בעצובו אמנותו, אומתנו בטאה באחוליה העמוקים, בתפילותיה הקדושות לשיבת השכינה "לציון", דוקא על ידי בנין "ירושלים", על ידי קדושת בית המקדש, על ידי התרוממותה של הקדושה האלהית עליו ועל ידו על העולם כולו.

"כל איש ישראל צריך להיות ציוני וצריך להיות ירושלמי"

ובדבר תנועת התחייה הלאומית שלנו, הגה עד עכשיו בתגלתי רק בצד החול שלה, גם כן דבר חביב ונכבד מאד, ופתח החול להיות בסיס לקודש, שעליו תבנה כל המדת ישראל. אולם כדי להשלים את תנועת התחייה ולהעלותה לרם מעלתה, מוכרחים אנו לצוד את צד הקודש שבתנועה, שראוי לציין אותה בשם "ירושלים", כשם העיר אשר ה' שמה.

וכמו ששם ציון מצין את הרעיון והחלוצי של הפעולה המדינית, כן ציון שם ירושלים את הרעיון של המקדשות, את כל האידיאלים הטהורים העתידיים לצאת ממנו לישראל ולאת, ושתי התנועות יחד ילכו במצב של יחידות ויגדלו ויחזקו, והיו לנו יפעת-חול החדרת-קודש גם יחד, יוצאים וחתומים מ"ציון", ומ"ירושלים".

למטרה זו גוססה ונתרכזה פה כעת, ההסתדרות "ירושלים", האומרת שכל איש ישראל צריך להיות ציוני כדי לעבוד עבודת-החול של האומה, וצריך להיות ירושלמי כדי לעבוד את עבודת-הקודש שלה, וכל ההסתדרות צריכה להיות מורכבת מכוונות מתאימים, ההסתדרות הציונית החלוצית מאנשי-חול צומחים לעיננו, וההסתדרות ירושלים הקדושה מאנשי-קודש מומחים לעיננו. (מלכי בקודש" ח"ב - ירושלים תרפ"א - עמ' 8).

1857

אופיו המיוחד, עם כל מה שהוא משמש בתור מעביר ממעמד חזיון גדול של יציאת מצרים למעמד החזון המתרום מכל גדלות של מ"ת (=מתן תורה), שהיה ראוי מטעם שימוש ההכנית להחסר, יש בו ג"כ משום תוכן עצמי מורכב, שע"כ אייר דההיא שתא עבורי עברוה.

אנו מוצאים בדברי חז"ל שלאחר התעוררות הגאולה, ישנו שלב של שקיעה בתרדמה, ואחריו התעוררות ברמה גבוהה יותר. כך אמרו במדרש (במדבר רבא יא, ג) על הפסוק בישיר השירים ב, ט) "יודמה דודי לצבי", שהגואל דומה לצבי הרץ בחריש, נגלה וכססה וחזרו ונגלה. בתחילה הוא גלוי לעינינו, ופתאום הוא נעלם, כיון שהוא בעמק במקום שאיננו יכולים לראותו. אבל באמת הוא ממשך במרוצתו, עד שהוא מופיע על פסגה גבוהה יותר. וחזרו חלילה, לאחר שנגלה שוב הוא נעלם, עד ששוב הוא מופיע על פסגה גבוהה יותר.

והתוספת ביאור מצאנו בדברי הרב טיקובינסקי, בלוח ארץ ישראל לשנת ה'תרס"ד: "מה זו התעוררות! אדם כי יקץ משנתו, בתחילה ישנו אבריו להרגיש אך מעט, ופתחו גבות העיניים כדי קבלת זיהוררי האור, וסוגר אותה, וירדם, ובעוד שעה קלה יתנועע עוד, העינים יפתחו שוב את מסגרתן, ויטו הבטה יותר רחבה, ישכב יתעצל יתחד, עד כי יגיבה ראשו וגופו ויקם על רגליו, ויחז!

זו היא התעוררות של אדם ישן משנתו. וזו היא גם "התעוררות דלתא" לתחית הישוב הקדוש; זמן ארוך היינו שנים שנתנו, ואחרי עבוד תקופה ארוכה החילנו להתעורר ושוב נרדמנו ונתעוררנו חלופות, ובכל פעם הקיצה יותר חזקה, עד כי הנונו עומדים עתה בעזה"י, בתקופת "פתיחת עינים" רחבה".

לאחר התעוררות של ציון מגיעה תקופה של תרדמה, של יפוסט ציונות, ואחריה באה ההתעוררות במדרגה העליונה של "ירושלים", שהיא בעצם השלב של ביור המגמה, זריקת הנשמה בתוך העולם, "קריאת השם" לאורות התחייה פרק ל"ב.

אם בשלב הראשון פעלה האומה באופן טבעי וספונטני בלבד, ולא ידעה לחסביר מה מקור ההתעוררות, כעני מתעוררת האומה לעצמה, ומבינה מהיכן נובעת ההתעוררות הראשונה שלה. אמנם בדאי שגם שלב זה אינו סוף התהליך ואחריו באים שלבים נוספים.

ירושלים, אם כן אינה רק מקום, אלא גם זמן, תקופה, שלב במהלך הגאולה, שבו מתעורר הערך של ירושלים, במהלך היקמתה קמטאי של היקיצה המנולה. ובנוסף היא גם המדרגה העליונה של האומה, כמו שכתוב בנפש החיים ("שיב פי"ז), שכנסת-ישראל נקראת "ירושלים". נמצא שמדויגת ירושלים מופיעה בשלושת הממדים של התגלות ה' המופיעים בחז"ל: "עולם, שנה, נפשי" - מקום, זמן ונפש.

מתוך ידיעה זו אנו מקבלים את הכח לעמוד בכל הסתירות והייסורים. היחס התדירי שלנו נעשה יחס של אמונה וציפיית ישועה, וברכה ושמחה על התהליך. הכל נובע מתוך האמונה, והיא מולידה בנו שמחה והשתתפות בכל הטוב והחיוב הקיימים. כמו, עדיין צריכים אנו להיאבק בחול שלא יפרוץ את גבולותינו, ובשאר התופעות השליליות שעדיין קיימות משום שהקודש טרם הגיע לשלמותו, ומגמתה של ירושלים השקועה בקדש העליון עדיין לא יצאה אל הפועל בכל כרכה. אלא שאין אנו חוצים שהמאבק בחול יהרוס ויחריב אותו לגמרי, לכן אנו מנסים ככל יכולתנו, תוך שמירה על החול, לכווננו ולהוסיף על בנין קודש ויראת שמים.

1857

הרב בחמישה קצבים (עמי ריב) מדבר על שתי מגמות במהלך הגאולה: "מגמתנו היא תמיד מכוונת לא רק להיגאל מתוך מצרים, לא אך להתרמאות ממכות ולהיגאל ממדעים, לא רק לצאת ממסגרות העניי ומחשבי הערוץ. לא, השקיה השלילית לבזה היא מדכאה את הנפש אינה נותנת סמך לחיים. לא בשביל כך יצרו יצר כל, הטוב והמטיב, אב הרוח, מקור כל החיים, כל האהבה וכל הרחמים. רק הננו שואפים להיות מלאים גדלות, עושר גדול בנשמה, חיים רעננים מלאים זהרה, בכל מינות שאנו פונים עדן ועונג אין קץ, בכל נשימה שאנו נושמים עזנת אין זי ממקור חיי כל העולמים. אלו, רק אלו ד', רק לגדלך אדרש אוהיל האנפה. ולאך ישראל הננו באים, ולגאולה אנו מיהלים, ולמדת נשמה אנו עורגים, לא להיגאל מכלל הגלות, ולא להמלט מביעווי מאכאזיה המנבלים, לא, ליתר מזה באין ערך, לשם החשפת האורה כולה, לשם הזרמת זרמי חיי עד ממקור קודש הקדשים, ממקור ישראל, ממקור נשמתו העליונה, ממקור אהבת עונג צור עולמים, אשר מאיר הוא לנו בקרני הוד ארץ המדה, ארץ הקודש, ארץ החיים ארץ האורה. נכספה וגם כלתה נפשי לחצרות ד', לבי ונשתי ירננו אל אל חי. אשרינו, ברוכים אנו ומאשרים אושר עולמים ואנו נצח נצחים. אשרין ישראל מי כמון עם נושע בך, אשרין ישראל, אשרין, אשרין."

12
 "רק הננו שואפים להיות מלאים גדלות, עושר גדול בנשמה, חיים רעננים מלאים זהרה, בכל מינות שאנו פונים עדן ועונג אין קץ, בכל נשימה שאנו נושמים עזנת אין זי ממקור חיי כל העולמים." מגמתנו אינה רק להיגאל מכל אלה המצרים, אלא הרבה מעבר לכך, ומצב מצומצם זה מכוון רק להיות שלב בדרך אל המגמה העיקרית והעליונה שתגיע בשלב מאוחר יותר.

13
 אנו לומדים כאן לימוד חשוב מאד, ידיעה עקרונית ובסיסית הקודמת לכל שאר ההבנות. הידיעה שדווקא קודש הקדשים הוא הדוחף את החול, גם החול המופיע בצורה עיוורת ובלתי מודעת, משם כוחו לקוח, והוא הטותן לו את מגמתו. התעוררות החול היא רק תחילתו של תהליך ארוך, שבסופו של דבר יביא לתיקון הכל, הנוף והנשמה, העולם הזה והעולם הבא, החול והקודש, שהרי מאחורי כל התעוררות הזו נמצאת מגמה של קודש-הקדשים. זהו היסוד שהרב חוזר עליו פעמים רבות, שכאשר ניגשים להעריך את תהליך גאולתנו, אל לנו להעריכו על פי הקריטריונים הרגילים של עולמנו, העולם בו אנו נדרשים תמיד להבדיל בין קודש לחול, כדי שהקודש לא יהיה מטושטש. אלא עלינו לדעת על הקודש-העליון, על אחדות הקודש והחול, ורק כך נוכל להעריך את התהליך הכללי ישראל של הגאולה האחרונה, ולהבין שהתוך והגודל שלו הוא הקודש-העליון, קודש-הקדשים. כשם שאין אנו מתייחסים לתיקן כיעם הארץ. נטול כל ריאת שמים, שכל עניינו הוא רק אכילה ושתייה, אלא אנו מתייחסים אליו מצד מה שטמון בו ונתני לצאת ממנו, אנו מביטים אל "התוך והגודל", אל הפנימיות (עי מאמרי הראייה עמי 325).

15
 על מבט זה היה רבנו אומר: "כי עין בעין יראו בשוב ה' ציון, שהעין שלנו תהיה כמו העין העליונה, שקועה תמיד בראייתו ובידיעתו של הסוד הזה, שהקודש-העליון צופה את הכל מראשית ועד אחרית, והוא הדוחף את כל התהליך באין וידעין. מתוך ידיעה זו אנו מקבלים את הכח לעמוד בכל הסתירות והקיסורים. היחס התדירי שלנו נשעה יחס של אמונה וציפיית ישועה, וברכה ושמחה על

באמת, בעומק המציאות, מגמה זו היא הדוחפת את כל השלבים הקודמים. המדרגות המופיעות בשלב מאוחר יותר, בשלבים יותר מתקדמים של הגאולה, מתאחרות רק כעולים המשמה, הנבנה שלב אחרי שלב, אבל בעומק הנשמה, כל השלמות שעתידה להופיע כבר קיימת, וזו היא הדוחפת את התעוררות, את חזרת ישראל לארצו, גם במגמה המוגבלת של גאולה מתוך מצרים.

10
 "סוף מעשה במחשבה תחילה". מה שמופיע מאוחר יותר, בשלבים המעשיים בארץ, הוא הקודש במעלה, והוא המקור שדוחף- גם באין וידעים- את כל הפעולות, את כל התעוררות. זהו תהליך פנים נפשי, כמו שאומר הנביא זכריה על מהלכי הגאולה, בהם הקב"ה מעורר אותנו בעומק החיים, בתוכיותה של כנסת ישראל- "יוצר רוח האדם בקרביו". בהסתכלות הארצית נראה כאילו התעוררות הקודש, התעוררות האמונה ומדרגת ירושלים, באה רק בשלב מאוחר יותר. בשלב הראשון חקמנו מדינה, ורק אח"כ אנו הולכים ובאים לירושלים, כמו שרבונו היה אומר על הפסוק: "נחית בסודך זו עגלת, נהלת בעוזך אל נוה קדשך". ונראה איך שהקודש הוא שלב שני, עליות מדרגה, והוא מתעורר רק בשלבים מאוחרים. אך בהסתכלות פנימית אנו יודעים שהדברים נכונים רק לגבי הקודש שבמעלה, במעשה, אבל "הקודש-העליון", "קודש-הקדשים" קיים תמיד, והוא הדוחף את התעוררות של החול לצאת לדרך. הכל נדחף מכח המעמקים שבנשמת כנסת ישראל, ויסודם הוא קודש-הקדשים, הקודש-העליון.

11
 התהליך. הכל נובע מתוך האמונה, והיא מולידה בנו שמחה והשתתפות בכל הטוב והחיוב הקיימים. כמובן, עדיין צריכים אנו להיאבק בחול שלא יפרוץ את גבולותיו, ובשאר התופעות השליליות שעדיין קיימות משום שהקודש טרם תגיע לשלמותו, ומגמתה של ירושלים השקועה בקודש העליון עדיין לא יצאה אל הפועל בכל ערכה. אלא שאין אנו רוצים שהמאבק בחול יהרוס ויחריב אותו לגמרי, לכן אנו מנסים ככל יכולתנו, תוך שמירה על החול, לכוונו ולהסיף על גביו קודש ויראת שמים.

13
החול המערבי

"שעלם לא זה שכחה מחול המערבי" נשמות רבא ב. ה. יום ליום ושנה לשנה הבעי-אומר. עם כל פגישה שלנו עם החול המערבי, מסתמא מתחדש משח. מתחדש משח בקשרו אל הכותל, ומלכות אליו, ושוב מאיתנו אל הכותל. מעלן בקודש. מדרגות, מדרגות, להתבררות גילויי הכותל אליו ושייכותנו אליו אל הקודש. חרדיות זו ושייכות זו, נעלה מפנים לפנים בבטוים, והמסכתא הזו גדולה מאד, ונקיט. כאן די הכותל המערבי, באור השכינה, כמובן שיש להעמיק ולבדד: החרו כבר פגמים רבות. ישן אבני דומם. אבנים זממות, נגוד לעופה, חי ומדבר. אבל ישק-גם אבני לבנה, לבנות ממש. לב, זה מרכז, מרכז החיים, משם יוצא ומתפשט זרם חיים לכל אברי הנוף. כך הן משח האבנים האלה, אלה שכאן לפניהן. חן מרכז חיים, בת חיים. דרך, ומתוכן, מתמשכים קוים, קוים של חיים, מדרגות מדרגות של חיים, לכל - אלא רבבות עמן בית ישראל. אל אשר עמנו פה, נפש עם האבנים, ואל אשר נפש אתן ממרחקים. נקוה, שבקרבך, אין ספק שבעוד זמן מסוים, רוב חמלתים של כלל ישראל חיו כאן.

ישנם שלבים בגילוי הקודש. מתגלים מצבים שלא הלמנו עליהם, אפילו לא חיינו כחולמים. לב זה חיוניות. ושעה עובדה כזו של חיוניות כלל ישראלית. חיוניות זו, היא חשיבית, שלא זזה ממחול המערבי, קשורה ודבוקה וקיימת. ומכאן ישנה גם התפרקות. אל כל חיד. "ויפח באבנין נשמת חיים" ואדם שהוא בעל נפש ורוב זעת, יש לו מקום לתפוס את חיוניות הכלל ישראלית האלהית הזאת ואת פכטיה.

כדי להבין זאת יותר, עלינו ללמוד בדברי הרב מספר פסקאות המסבירות את שני השלבים, שתי ההתעוררויות, של הקודש ושל החול. בימאמרי הראייה"ה (עמי 404), כותב הרב: "בכל מהלך של חיים, החול הוא מתעורר תחלה ואח"כ מוכרח הקודש להתעורר, להשלים את תחית החול, לעדנו ולהצילו ממצוד ומטמיון. אוי לו לחול אם יחשוב להשתמש בכח בכוחות, בכח מה שיצא הוא תחלה לאור העולם והמפעל, לאמר על ידי זה: "אני ואפסי עווד", ולא יחפץ לדעת מן הקודש מזיו יקרו והופעת אורו. ואוי לו לקודש אם יאמר: "מאחר שיצא החול בתחילה לעולם, הרי השיג את גבולו. על כן אני רק ללחום נגדו אזע, להרוס את אשר יבנה, לעקור את אשר יסע". תוכן החיים השקפת החויה בברורה ילמדנו אחרת, לגמרי אחרת. הגורל ככה הוא: החול ידרוך בתחילה על בנות החיים. אמת הדבר שבתוכיותו, מן הקודש העליון, קודש הקדשים, הוא יונק גם בראשית מצעדיו. אבל בבחירות והכרה אין ערכי הקודש מוכרים כלל בראשית הופעתו של החול, ואחרי הצעדים הראשונים של החול מוכרח הקודש לבוא, להאיר באורו ולהופיע בכבודו."

אם כך, החול מתעורר תחילה, אך אין הוא מתעורר סתם, אלא מתוך דחיפה פנימית עמוקה, בתהליך שתחילתו היא הנחת יסודות החול, שמתוכם יצמח הקודש. אבל הניצוץ הפנימי, הכח הדוחף את התהליך מראשיתו, הדרוש שתחול ידרוך תחילה על פני הקרקע, הוא במקורו עליון יותר מאשר הקודש שבפועל (שגם הוא כמובן בפנימיותו שייך לקודש-הקדשים).

אמנם דחיפה פנימית זו אינה גמודע ומתוך הכרה, כמו שאומר הרב (אורות התחיה פרק לב) שבתחילת התהליך האומה אינה יודעת כלל את מקור התעוררותה: "בתפוחת היא האומה, בכל כוחותיה, מגדלת היא את רוחה, את טבעה ואת עצמותה, אינה מכרת עדיין את עומק הישות העליונה שהיא כל יסוד תקומתה. עינה לארץ, ולשמים עתה לא תביטי". האומה אינה יודעת את הפרק הזה שאנו לומדים כאן במאמרי הראיה, ובכל זאת היא פועלת, כאדם הפועל על פי הנתן מודע, ואינו יכול להבחין באופן מודע מכת מה הוא פועל. אבל המאמינים, המכוונים עיניהם לעין של מעלה, הם יודעים את מקור התהליך, מבינים איך התהליך הולך וצומח, ויודעים שהחול גם בראשית מצעדיו, יונק מן הקודש-העליון, מקודש הקדשים.

14
 רבנו ז"ל היה אומר שכאשר הוא נמצא ליד הכוה"ל הוא מרגיש שהוא נמצא במרכז העולם, ברובו של עולם, נפשו עם נשמת הכל, עם נשמת החיות, עם סגולת האומה. האודיאל הלאומי שמאחד את האומה לחדותיה. הוא מרגיש שהוא נמצא במקום הכי גבוה בעולם. מצד אחד היה אומר שהוא מרגיש טהרה, טהרה מכל תקטנות מכל הצמצומים ומכל הקטנות הפועטים שממלאים את החיים. התרוממות של היטהרות מכל הקטנות, כמו במקוה. יחד עם זה מרגיש הוא, שעומד במקום הכי גבוה בעולם וקשוקף מבאן על כל העולם. על כל ההיסטוריה, על כל המציאות. לעילא ולעילא. וזהו דרגשה של אדם גדול ליד הכותל

15
 בירושלים ירבו כל הכוחות הפנימיים שבאומה: מקום המלוכה, ערש הצבאה, עיר המקדש, ומקום הסנהדרין כלשכת הגוית. ירושלים מקודשת מכל ארץ-ישראל, לא רק במובן של מ"ם והיתוך, אלא גם במובן של מ"ם היחס: היא מקודשת מתוך כל ארץ-ישראל. מתוך קיבוץ גלויות בכל תלך הארץ ורייבי התיישבות בתוכם, מתגלה קדושת ירושלים. חזרת הביתה בפקודה אלהית ושיא חזרתנו הביתה הוא "נהלת בעון" לא נוה קדשך. את העזובה ההיסטורית האלהית הזאת לא יוכלו לשטח כל מלכי מרחו ומערב וכל רשעי עולם, ואף כל הצדיקים למיניהם לא יוכלו לשנותה. "עצת ד' לעולם תעמד".